

Сатирски драми: Еврипид – „Киклон“, Софокле – „Ловечки кучиња“.

Препев од старогрчки, белешки и предговор Даниела Тошева-Николовска. Магор, едиција Различни гласови, Скопје, 2012, стр. 123.

Светлана Кочовска

Институт за класични студии

Филозофски факултет, Скопје

svetlana.kocovska@fzf.ukim.edu.mk

Кон крајот на изминатата година во издание на издавачката куќа Магор излезе од печат книгата *Сатирски драми: Еврипид – „Киклон“, Софокле – „Ловечки кучиња“*. Автор на предговорот, препевот од старогрчки и на белешките кон текстот е Даниела Тошева-Николовска. При препевот на *Киклон* се користени изданијата на Ковац (Euripides, *Alcestis, Cyclops, Medea with an English translation by David Kovac*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994) и на Дигл (*Euripides fabulae*, ed. J. Diggle vol. 1. Oxford: Clarendon Press, 1984), а при препевот на *Ловечки кучиња* изданијата на Хант (*Sophocles. Oxyrhynchus Papyri*, part 9, number 1174. Arthur S. Hunt. London. Egypt Exploration Fund, 1912), на Пејџ (*Greek Literary Papyri in Two Volumes. Vo. 1 Texts, translations and notes by D. L. Page*. Cambridge: Harvard University Press, 1942) и на Џеб, Хедлам и Пирсон (*The fragments of Sophocles vol. 1. Ed. by Richard Claverhouse Jebb, W. G. Headlam and A. C. Pearson*. Cambridge University Press, 2009 (first published 1917)). Изданието *Сатирски драми* е дел од едицијата *Различни гласови*.

Како што сугерира самиот наслов, книгата се состои од препев на две сатирски драми: *Киклон* на Еврипид, единствената целосно зачувана сатирска драма (стр. 43-96), и *Ловечки кучиња* на Софокле, од која се зачувани околу 400 стихови (стр. 97-123). Книгата содржи и обемен предговор под наслов *Сатирска драма* (стр. 7-40), кој се состои од пет делови или структурни целини. Во првиот дел, *Дионисиското потекло на сатирската драма* (стр. 7-18), се изложени античките сведоштва за потеклото на сатирската драма и толкувањата на овие сведоштва во теоријата. Во вториот дел, *Функција и структура на сатирската драма* (стр. 19-28), авторот, поаѓајќи од определбата на сатирската драма како τραγῳδία παίσιουσα „трагедија што се шегува“ (Dem. *De eloc.* 169), ги издвојува аспектите во однос на кои сатирската драма е слична со трагедијата и со комедијата, аспектите кои се заеднички само за сатирската драма и за трагедијата и аспектите во однос на кои сатирската драма е слична со комедијата. Заедничките аспекти на сатирската драма со другите два драмски родови и на сатирската драма со трагедијата и со комедијата одделно се појдовна точка за издвојување на она што е специфично само за сатирската драма. Во овој дел од предговорот авторот се осврнува и на функцијата на сатирската драма во рамки на тетралогитата што се изведувала во чест на Дионис, на нејзината должина, типичните ликови, локацијата во која се одвивало драмското дејство, темите што најчесто се обработувале и слично. На крајот е направен преглед на зачуваните фрагменти од сатирски драми. Во третиот дел, *Киклон* (стр. 28-33), е изложена содржината на сатирската драма *Киклон*. Со оглед на тоа што оваа драма е адаптација на епизодата „Бегството од киклопот Полифем“ од Хомеровата *Одисеја* (Ном. *Od.* 9), тука прво е презентирана содржината на оваа епизода, а потоа се истакнати елементите од

приказната кои Еврипид ги адаптирал. Следи приказ на Аполодоровата верзија на приказната за пиратите (Apollo. *Bibliotheca*, 3.5.3), која во сатирската драма е преземена од хомерската химна кон Дионис (*h. Nom.* 7), и преглед на различните ставови за датирањето на драмата. Четвртиот дел, *Ловечки кучиња* (стр. 33-37), ѝ е посветен на фрагментарно зачуваната сатирска драма *Ловечки кучиња* на Софокле. Бидејќи оваа драма не е зачувана преку ракописната традиција, авторот на почетокот се осврнува на пронаоѓањето на фрагментите од драмата, одликите на папирусот, неговото датирање и претпоставките за тоа колкав дел од драмата тие претставуваат. Следи осврт кон сознанијата со кои располага науката во однос на времето на прикажување на драмата, преглед на нејзината содржина и можна реконструкција на завршниот дел, кој не е зачуван. На крајот, се истакнати разликите во обработката на Софокле на приказната за раѓањето на Хермес и во обработката на истата приказна во хомерската химна за Хермес (*h. Nom.* 4) и во Аполодоровата *Библиотека* (Apollo. *Bibliotheca*, 3.10.2). Во последниот дел, *За преводот на Киклоп и Ловечки кучиња* (стр. 37-38), се презентирани изданијата што се користени при препевот на двете драми и е направен кус осврт кон некои аспекти на препевот: метарот, начинот на пренесување на сценските упатства и на коментарите што не се дел од текстот на драмите, начинот на пренесување на дополнувањата на преведувачот и транскрипцијата на личните и географските имиња. Во предговорот на книгата се поместени и две илустрации, на кои се претставени драмски сатир како држи маска на Силен (слика 1, стр. 17) и сатир со коњска опашка и долг еректиран фалус (слика 2, стр. 18). Овие илустрации му овозможуваат на читателот да добие визуелна претстава за костимите на драмските сатири и за самите сатири од архајскиот и од класичниот период, за кои се врзува потеклото на сатирската драма. По предговорот, следи список на цитирани дела (стр. 39-40) и список на кратенки (стр. 39-40).

Особена доблест на македонскиот превод на двете сатирски драми е тоа што поголемиот дел од текстот на драмите е пренесен во оригиналниот метар. Имено, дијалошките делови на драмите, кои се, главно, напишани во јампски триметар, во преводот се пренесени со соодветен акцент. Наместа, во зборовите кои во грчкиот јазик имаат различен акцент од оној што читателот би го очекувал (лични имиња, епитети на богови или географски поими), преведувачот го означува акцентот (на пример, *Малéја, Менелáј etc.*). Доследноста во придржувањето до изворната метричка схема во дијалошките делови води кон чести елизии, најчесто на вокалот *o* од предлогот *so* (на пример, *с'брóдот, с'гради, с'раце etc.*) и на крајниот вокал *и* од прашалната честичка *дали (дал')* и од сврзникот *или (ил')*. Овие елизии не го отежнуваат читањето на текстот, бидејќи се вообичаени за стих. На некои места, преведувачот, свесен за можноста читателот да не се сети дека одредени зборови во македонскиот јазик образуваат акцентска целост, „потсетува“ на правилата за акцентски целости, поврзувајќи ги со посебен знак зборовите што во македонскиот јазик образуваат акцентска целост (на пример, *покрај_тоа, Што да_правам, еве_ти го etc.*). Оваа пракса, невообичаена во македонска преводна книжевност, е показател на желбата на преведувачот да му „помогне“ на читателот да го прочита текстот правилно, односно на начин кој ќе му овозможи да го почувствува метарот. Лирските партии, кои се пишувани во различни метри, во преводот се пренесени, главно, во слободен стих.

Стиховите во препевот се нумерирани исто како во изворниот текст. Исклучок од ова се само стиховите кои се реконструкција на некој од авторите на изданијата

консултирани при изработката на препевот. Овие стихови се одделени во аглести загради и во белешка е означено чија реконструкција претставуваат (види, на пример, стр. 57, белешка 27). Сценските упатства и коментарите кои се дел од изданијата на драмите, а не се дел од самиот драмски текст, графички се издвоени со тоа што се напишани во курсив. За пофалба е тоа што текстот на препевот содржи и бројни сценски упатства кои се авторство на преведувачот. Овие интервенции во текстот, одделени со мали загради, се особено полезни, бидејќи му овозможуваат на читателот да го „види“ она што драмските лица не го пренесувале на сцена со говор, туку со сценско движење или мимика. Со оглед на тоа што текстот на двете сатирски драми не бил пишуван со цел да биде читан, туку со цел да биде изведуван на сцена, без овие сценски упатства, би било неопходно читателот да вложи многу поголем напор за да го разбере текстот.

Разбирањето на текстот е предизвик за современиот читател и поради фактот што двете драми имаат митолошка предлошка и се напишани пред повеќе од две илјади години. Во таа смисла, неговото разбирање наложува солидно познавање на хеленската митологија и на реалиите иманентни на времето на кое му припаѓаат драмите. Авторот на препевот, свесен за овој „проблем“, преку бројните белешки го упатува читателот во сè она што му е неопходно за да го разбере текстот на драмите. Белешките, главно, упатуваат на значењето на митолошките ликови и на географските поими што се споменуваат во текстот. Белешките кон текстот на преводот на *Ловечки кучиња* често упатуваат и на разликите во изданијата на изворниот текст и на варијантата што преведувачот ја избрал при препевот.

Во однос на сериозноста и стручноста во преведувачкиот пристап, како и во однос на богатиот експликативен апарат, книгата *Сатирски драми: Еврипид – „Киклон“, Софокле – „Ловечки кучиња“* претставува пример за тоа како треба да изгледа превод на дело од антички автор. Таа би можела да биде мошне интересно четиво за поширок читателски круг: студенти на класична филологија или книжевност, театролози, вљубеници во античката драма и вљубеници во антиката воопшто.